

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นศึกษาการอนุรักษ์ “มรดกทางวัฒนธรรม” โดยอาศัยกรณีศึกษาจากโครงการนครประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา การจัดการที่เกิดขึ้นไม่ได้เป็นเพียงการอนุรักษ์ร่องรอยโบราณสถานวัตถุเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้าง “พื้นที่ประวัติศาสตร์” โดยอาศัยเทคนิควิทยาการต่างๆ เพื่อก่อความเชื่อมโยงทางประวัติศาสตร์ให้กับพื้นที่ ทำให้เกิด “ความศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่”, “การชำระความบริสุทธิ์”, การรื้อฟื้นความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ของพื้นที่ และพื้นที่ประวัติศาสตร์ที่ก่อตัวขึ้นนี้เป็นพื้นที่ตามมโนภาพของทางการ ซึ่งมีความแตกต่างกับความหมายพื้นที่ของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณนี้

การพยายามสร้าง “พื้นที่ประวัติศาสตร์” ยังเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีต่อพื้นที่ โดยในที่นี้ได้อาศัยกรณีศึกษาจากชาวบ้านบริเวณวิหารพระมงคลบพิตร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา บริเวณเป็นที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงภายใต้โครงการนครประวัติศาสตร์ฯ โดยตรง ชาวบ้านบริเวณนี้เริ่มตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนมาตั้งแต่ช่วงเริ่มมีการปรับปรุงเกาะเมืองอยุธยาสมัยหลวงประดิษฐมนูธรรม โดยเข้ามาเป็นลูกจ้างในกองปรับปรุงเกาะเมือง หลังจากนั้นจึงเริ่มมีชาวบ้านเข้ามาตั้งบ้านเรือน และอยู่อาศัยอย่างมั่นคงมากขึ้น ขณะเดียวกันสถานที่แห่งนี้ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญในเกาะเมืองอยุธยา เอื้อประโยชน์ต่อการทำมาค้าขายของชาวบ้าน โดยที่ชาวบ้านเองได้มีการปรับตัวให้สอดคล้องกับการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น

แต่ในอีกทางหนึ่ง การใช้ชีวิตที่นี่ของชาวบ้านก็ถูกควบคุมการใช้ประโยชน์ในพื้นที่มากขึ้น โดยเริ่มจากมูลนิธิพระมงคลบพิตร จนมาถึงกรมศิลปากรที่เข้ามาดูแลจัดระเบียบความเรียบร้อยในบริเวณนี้ ขณะที่พื้นที่ถูกควบคุมการใช้ประโยชน์มากขึ้น แต่พื้นที่บริเวณนี้ก็กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวซึ่งเป็นที่ทำมาหากินสำหรับชาวบ้าน ทำให้พื้นที่อันจำกัดชาวบ้านจึงมีการแข่งขันทางการค้ากันสูงขึ้น ยิ่งส่งผลให้ความสัมพันธ์ชุมชนชาวบ้านไม่ได้มีความผูกพันกันเหนียวแน่นมากนัก

เมื่อทางการได้เตรียมโยกย้ายบ้านเรือนและร้านค้าของชาวบ้าน แม้ว่าชาวบ้านไม่เห็นด้วยต่อทางการ แต่ก็ไม่ได้ทำการต่อต้านการจัดการของทางการอย่างเผชิญหน้า ด้วยเงื่อนไขที่ไม่เอื้ออำนวย แต่การโต้ตอบต่อทางการสำหรับชาวบ้านมีหลายแบบ ในกรณีนี้ชาวบ้านอาศัยเรื่องเล่าจากมุมมองของตัวเอง หยิบยกเอาทรัพยากรทางสัญลักษณ์ที่มีอยู่อย่างจำกัดมาใช้ เพื่อสร้างความหมายที่แตกต่างไปจากความหมายของทางการที่มีต่อพื้นที่แห่งนี้ เพื่อโต้ตอบกับความหมายที่ทางการสร้างขึ้น และเพื่อแสดงให้เห็นถึงความผูกพันของชาวบ้านกับการดำรงอยู่ในที่แห่งนี้